

OCENA AKTYWNOŚCI LIZOZYMU W MLEKU JAKO JEDNEGO ZE WSKAŹNIKÓW STANU ZDROWIA WYMIENIA KRÓW

Andrzej Pietraszek, Ludmiła Janota-Bassalik

Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN Jastrzębiec

Jednym z objawów stanu chorobowego wymienia jest wzrost liczby komórek somatycznych w mleku spowodowany zwiększeniem przepuszczalności naczyń krwionośnych gruczołu mlekowego [15]. Większość komórek somatycznych stanowią leukocyty biorące istotny udział w mechanizmie ochronnym wymienia przed infekcją bakteryjną [15]. Wzrost bakterii w wymieniu może ponadto zależeć od innych czynników obronnych występujących w mleku, jak układ laktoperoksydazy [9, 10], laktoferyna [11], lizozym [18, 20] i immunoglobuliny [3].

Lizozym rozpuszcza ściany komórkowe niektórych bakterii, a jako białko zasadowe przyciągany jest przez ładunki ujemne na powierzchni bakterii. Neutralizacja tych ładunków powoduje zlepianie się komórek bakteryjnych. W związku z tym lizozym przyczynia się do zahamowania wzrostu tych bakterii, których ściana komórkowa nie ulega lizie pod jego wpływem [15]. Zakażenie wymion paciorkowcem bezmleczności powoduje wzrost aktywności lizozymu w mleku [6].

Celem pracy było przeprowadzenie obserwacji nad zmianami aktywności lizozymu w mleku krów zakażonych zarówno gronkowcami jak i paciorkowcami oraz dokonanie oceny aktywności lizozymu jako jednego ze wskaźników stanu zdrowia wymienia.

MATERIAŁ I METODY

Badania przeprowadzono na 12 krowach rasy ncb będących w początkowym okresie pierwszej laktacji. Zwierzęta przebywały w pomieszczeniach na uwięzi, dojono je ręcznie 2 razy dziennie. Krowy żywiono indywidualnie w racjach dziennych wynoszących na krowę 6 kg siana

łąkowego i 3 kg mieszanki B i C. Przed rozpoczęciem eksperymentu nie stwierdzono klinicznych zmian w gruczole mlekowym badanych zwierząt.

Krowy zakażano w 4-7 tygodni po wycieleniu wprowadzając do zatkaności mlekowej, po doju rannym, bakterie odwirowane z 18-godzinnej hodowli bulionowej. Do zakażeń poszczególnych ćwiartek wymion używano komórki *Streptococcus agalactiae* WZHW 801 lub *Staphylococcus aureus* WZHW 74 zawieszane w odtłuszczonej jałowym mleku. Szczepki bakterii stosowane w doświadczeniu były wyizolowane z mleka krów z ostrym stanem zapalnym gruczołu mlekowego.

Próbki mleka do badań pobierano przez 3 dni przed zakażeniem, a po zakażeniu okresowo przez 8 tygodni, z każdej ćwiartki wymienia z rannego doju, po uprzednim umyciu wymienia 1% roztworem sterinolu i strzyków 70% alkoholem.

Analiza mleka: po zdojeniu, z pierwszych porcji mleka każdej ćwiartki wymienia wykonywano terenowy odczyn komórkowy (TOK) metodą Schalma i wsp. [16]. Następne porcje mleka pobrane w warunkach zabezpieczających przed wtórnym zakażeniem używano do oznaczeń laboratoryjnych.

W badaniach mikrobiologicznych próbki mleka wysiewano na podłoże Edwardsa oraz na podłoże T. G. w modyfikacji Sevel i Plommet [17]. Liczbę komórek somatycznych w mleku oznaczano mikroskopową metodą Prescott-Breeda [14]. Stężenie lizozymu w mleku określano za pomocą dyfuzji na żelu agarowym [22], używając *Micrococcus lysodeikticus* (komórki zabite U. V. zliofilizowane) jako organizmu testowego. Stężenie enzymu odczytywano z krzywej wzorcowej, używając jako standardu lizozymu białka jaja kurzego o aktywności 35000 jedn./mg.

Badania kliniczne wymion przeprowadzono po doju rannym wg Kulczyckiego [8].

Analiza krwi: w próbkach surowicy krwi krów oraz w pięciokrotnie zagęszczonym homogenacie leukocytów po uprzedniej hemolizie erytrocytów 1% roztworem saponiny oznaczano za pomocą dyfuzji na żelu agarowym zawartość lizozymu [22].

WYNIKI I DYSKUSJA

W mleku krów wykazano obecność lizozymu rozpuszczającego komórki *Micrococcus lysodeikticus*. Lizozym ten różni się budową chemiczną oraz innymi właściwościami od lizozymu w mleku kobiecym i od lizozymu białka jaja kurzego [5]. Ilość lizozymu oznaczona w mleku badanych krów była zbliżona do wartości podawanej przez innych autorów

[4], zgodnie z którymi średnia zawartość lizozymu wynosi 13 μg w 100 ml mleka.

Zakażenie wymion bakteriami chorobotwórczymi spowodowało wzrost zawartości lizozymu. Na podstawie tej obserwacji lizozym można zaliczyć do tych czynników obronnych, które tak jak laktoferyna [21], laktoperoksydaza [7, 13] i immunoglobuliny [25] wzrastają podczas infekcji.

Najwyższa zawartość lizozymu w mleku w drugim dniu po zakażeniu paciorkowcem bezmleczności wynosiła 95 $\mu\text{g}/100$ ml, natomiast w mleku krów zakażonych gronkowcem złocistym wynosiła 319 $\mu\text{g}/100$ ml (tab. 1, 2). Różnice te były prawdopodobnie spowodowane znacznie większym wzrostem gronkowca niż paciorkowca i silniejszym stanem zapalnym. Obserwacja ta jest zgodna z wnioskiem opublikowanym przez autorów na temat zależności wzrostu aktywności lizozymu od liczby patogenów wykrywanych w wymieniu po infekcji [6].

Porównano zmiany zawartości lizozymu w mleku ćwiartek krów równocześnie zakażonych paciorkowcem bezmleczności i gronkowcem złocistym (tab. 3). U krowy 135 wykryto w drugim dniu po zakażeniu 10-krot-

Tabela 1

Wpływ stanu zapalnego wymienia wywołanego infekcją *Streptococcus agalactiae* na wzrost zawartości lizozymu w mleku w drugim dniu po doświadczalnym zakażeniu

Nr krowy	Ćwiartka	Średnia zawartość lizozymu w 3 dni przed zakażeniem [$\mu\text{g}/100$ ml]	Zawartość lizozymu w drugim dniu po zakażeniu [$\mu\text{g}/100$ ml]	Charakterystyka stanu zdrowia ćwiartki wymienia		Wyizolowane bakterie chorobotwórcze JTK* w 1 ml mleka	
				TOK	komórki somatyczne [tys./ml]	<i>Str. agalactiae</i>	<i>Staph. aureus</i>
08289	Z	14,9	95,0	++	2912	1470	0
	Z	17,7	60,0	++	1856	1660	0
	N	23,6	27,5	—	256	0	0
373	Z	8,0	11,6	+++	4928	2400	0
	Z	12,0	14,2	+++	6976	560	0
	N	17,5	12,5	—	32	0	0
101	Z	17,6	25,0	++	11524	+	0
	Z	16,4	25,0	++	4768	200	0
	N	16,4	17,5	—	32	0	0
261	Z	25,0	45,8	++	13892	0	0
	Z	31,8	50,0	+++	14464	0	0
	N	25,0	25,0	—	32	0	0

Z — ćwiartka zakażona, N — ćwiartka nie zakażona,

+++ — reakcja wyraźnie dodatnia,

++ — reakcja dodatnia,

+ — obecność komórek *Str. agalactiae* po inkubacji 20 godz. w temp. 37°C.

*JTK — jednostki tworzące kolonie

Tabela 2

Wpływ stanu zapalnego wymienia wywołanego infekcją *Staphylococcus aureus* na wzrost zawartości lizozymu w mleku w drugim dniu po doświadczalnym zakażeniu

Nr krowy	Ćwiartka	Średnia zawartość lizozymu z 3 dni przed zakażeniem [μg/100 ml]	Zawartość lizozymu w drugim dniu po zakażeniu [μg/100 ml]	Charakterystyka stanu zdrowia éwiartek wymienia		Wyizolowane bakterie chorobotwórcze JTK* w 1 ml mleka	
				TOK	komórki somatyczne [tys/ml]	<i>Str. agalactiae</i>	<i>Staph. aureus</i>
13	Z	5,7	319,3	+++	np	0	75 000
	Z	6,6	319,3	+++	np	0	10 000
	N	6,6	50,0	+	32	0	0
363	Z	18,0	130,00	+++	np	0	2 300
	Z	19,1	100,0	+++	13 248	0	600
	N	18,3	75,0	—	128	0	0
0142	Z	44,0	79,2	+	1 856	0	3
	Z	30,8	105,8	+	576	0	3 200
	N	48,1	83,3	+ / —	32	0	0
320	Z	60,1	180,0	+++	np	0	650
	Z	77,7	163,3	++	7 584	0	1 050
	N	69,3	79,2	—	352	0	0

Z — éwiartka zakażona, N — éwiartka nie zakażona,

+++ — reakcja wyraźnie dodatnia,

++ — reakcja dodatnia,

+ — reakcja słabo dodatnia,

+ / — — reakcja wątpliwa,

np — liczba komórek somatycznych większa niż 200 000 tys.

*JTK — jednostki tworzące kolonie

nie więcej gronkowca niż paciorkowca, co spowodowało znacznie większy wzrost zawartości lizozymu w mleku éwiartki zakażonej gronkowcem. Szybki zanik bakterii chorobotwórczych po infekcji nie zawsze był związany z równie szybkim spadkiem aktywności lizozymu. Można to było zaobserwować w mleku krów 261 i 207 (tab. 1, 3; rys. 1).

Przeprowadzono porównanie aktywności lizozymu w mleku krów zdrowych zawierających mniej niż 500 tys. komórek somatycznych w 1 ml mleka i krów chorych charakteryzujących się zwiększoną liczbą komórek somatycznych. Przyjęto w tym przypadku definicję stanu zdrowia wymienia podaną przez International Dairy Federation [23].

Na rysunkach 1-5 przedstawiono zmiany zawartości lizozymu w mleku zdrowych i chorych éwiartek wymienia krów, charakteryzujących się następującym przebiegiem choroby (tab. 4).

Zawartość lizozymu w mleku była uzależniona od stopnia infekcji gruczolu mlekowego (tab. 1, 2, 3). Intensywność procesu zapalnego wpływała na okres, w którym notowano podwyższoną aktywność lizozymu

Tabela 3

Porównanie zmian zawartości lizozymu w mleku ćwiartek wymion krów równocześnie zakażonych *Streptococcus agalactiae* i *Staphylococcus aureus*

Nr krowy	Ćwiartka	Średnia zawartość lizozymu z 3 dni przed zakażeniem [µg/100 ml]	Zawartość lizozymu w drugim dniu po zakażeniu [µg/100 ml]	Charakterystyka stanu zdrowia ćwiartki wymienia		Wyizolowane bakterie chorobotwórcze JTK* w 1 ml mleka	
				TOK	komórki somatyczne [tys/ml]	Str. <i>agalactiae</i>	Staph. <i>aureus</i>
135	Z	10,0	17,5	+++	6 304	35 000	0
	Z	12,5	100,0	+++	44 064	0	340 000
	N	14,1	10,0	—	224	0	0
59	Z	15,1	100,0	+++	np	4 500	0
	Z	17,5	17,5	+	800	0	0
	N	15,0	17,5	—	64	0	0
207	Z	20,0	75,0	+++	2 048	0	0
	Z	21,3	21,3	—	480	0	0
	N	21,3	21,3	—	0	0	0
455	Z	17,5	10,0	—	576	0	0
	Z	17,5	50,0	++	3 584	0	0
	N	17,5	17,5	—	32	0	0

Z — ćwiartka zakażona, N — ćwiartka nie zakażona,

+++ — reakcja wyraźnie dodatnia,

++ — reakcja dodatnia,

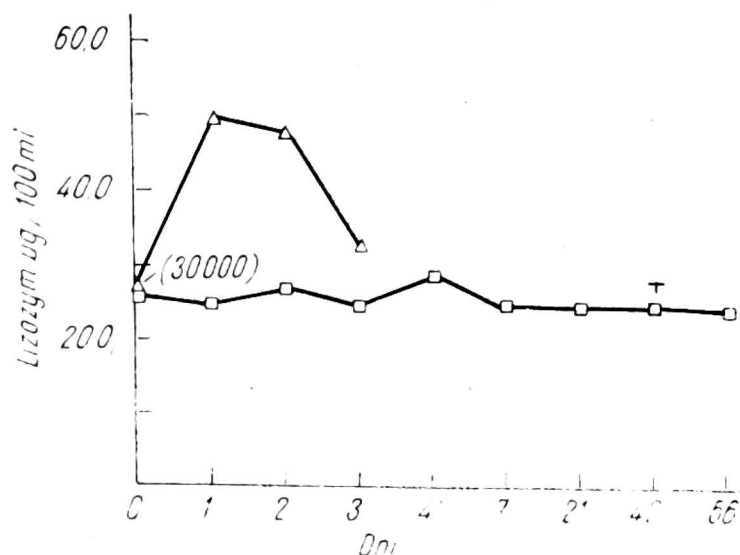
+ — reakcja słabo dodatnia,

np — liczba komórek somatycznych większa niż 200 000 tys.

*JTK — jednostki tworzące kolonie

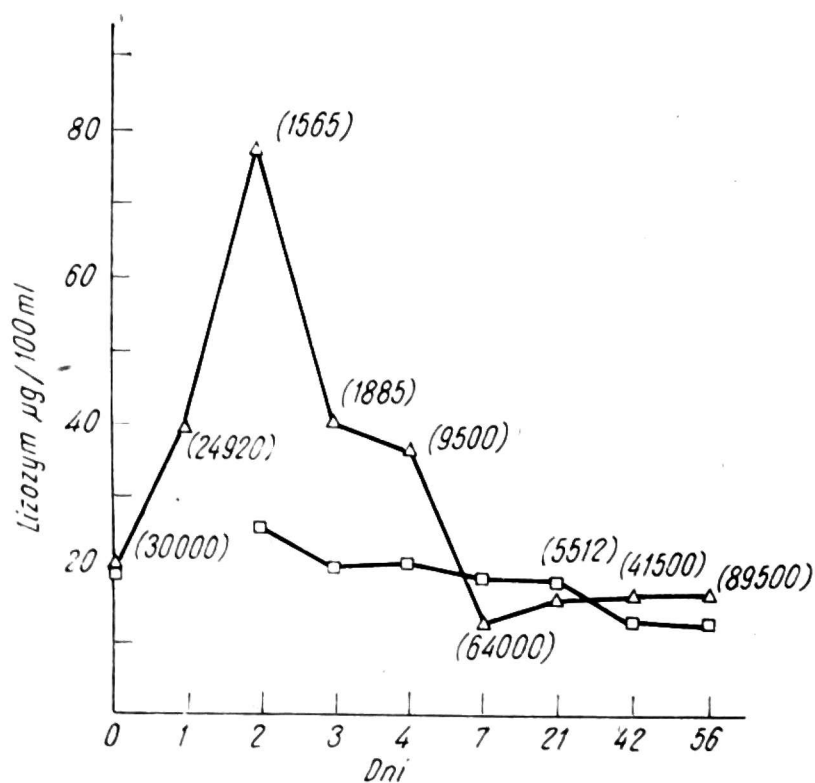
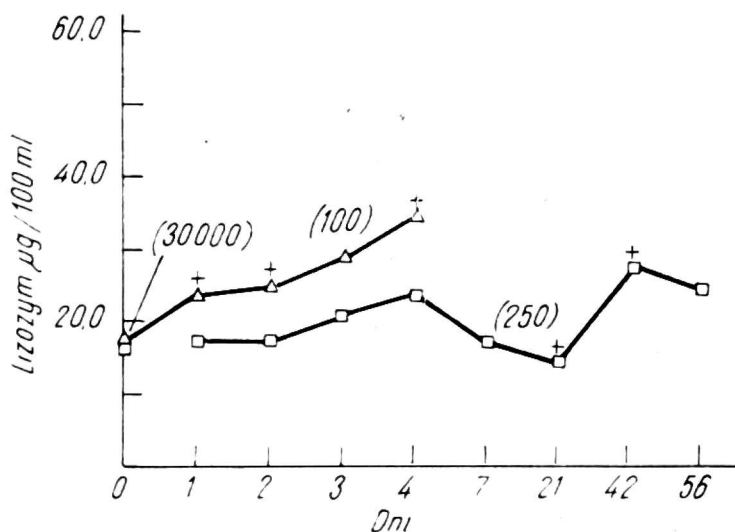
w mleku począwszy od dnia doświadczalnego zakażenia. U krowy 08289 i 363 stan zapalny wymienia spowodował wzrost aktywności lizozymu trwający 4 i 7 dni (rys. 3, 4). Natomiast u krowy 13 ostry kliniczny stan zapalny wymienia, który przeszedł w stan przewlekły, spowodował podwyższoną zawartość lizozymu przez 56 dni (rys. 5). W przypadku krowy 08289 i 363 bakterie chorobotwórcze były wykrywane dłużej niż notowano podwyższenie zawartości lizozymu. Brak danych doświadczalnych nie pozwala wyjaśnić spadku aktywności lizozymu w mleku krów chorych przez długi okres. Należy jednak przypuszczać że spowodowane to jest albo spadkiem syntezy enzymu albo jego unieczynnieniem. U większości organizmów stałocieplnych bogatym źródłem lizozymu są leukocyty [1]. Pierwszą wzmiankę na temat nieobecności lizozymu w leukocytach u krów znaleziono w pracy Padgett i wsp. [12]. W badaniach własnych w homogenacie pięciokrotnie zagęszczonych leukocytów krwi krów nie wykryto aktywności lizozymu. Oznaczono natomiast 300 µg lizozymu w 100 ml surowicy.

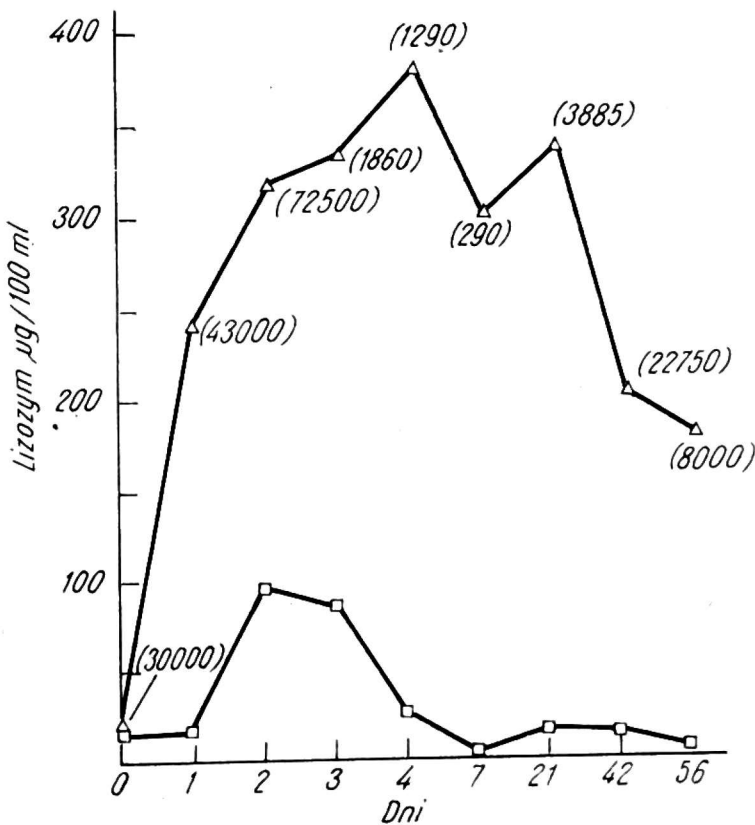
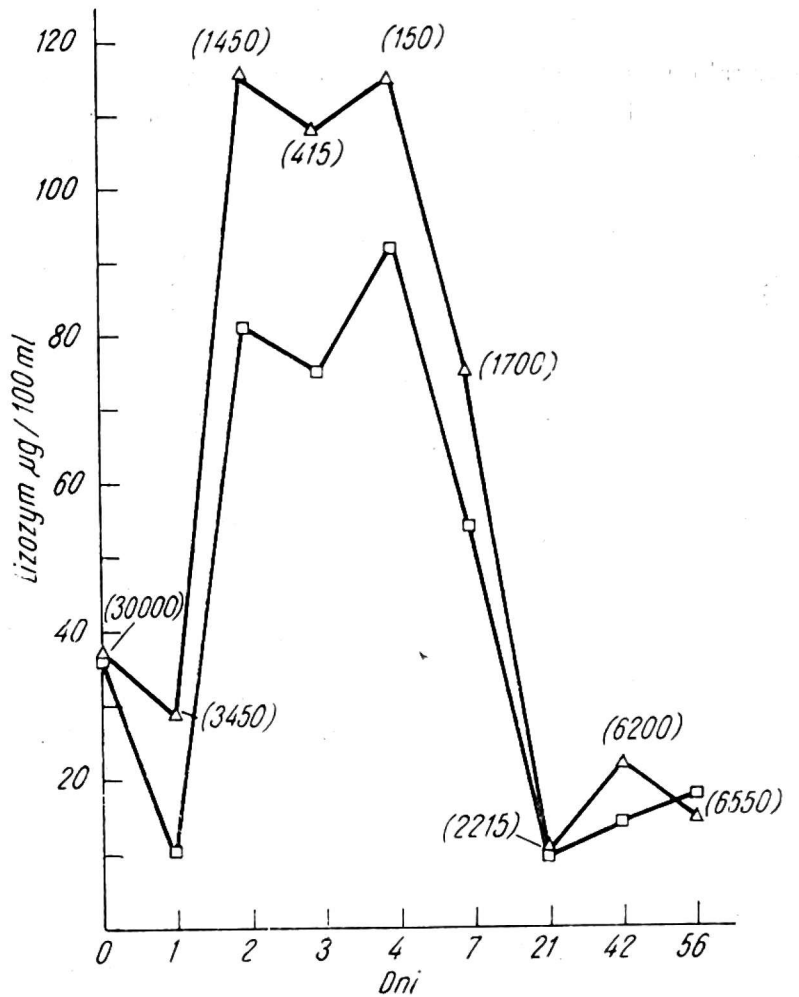
Rys. 1. Zawartość lizozymu w mleku krowy 261, zakażonej *Streptococcus agalactiae*. Δ — mleko zawierające więcej niż 500 tys. komórek somatycznych w 1 ml, $\square$ — mleko zawierające poniżej 500 tys. komórek somatycznych w 1 ml, liczba w nawiasie — liczba wyizolowanych komórek *Streptococcus agalactiae* z 1 ml mleka, + — obecność komórek *Streptococcus agalactiae* w mleku po inkubacji przez 20 godz. w temp. 37°C

Rys. 2. Zawartość lizozymu w mleku krowy 101, zakażonej *Streptococcus agalactiae*. Δ — mleko zawierające więcej niż 500 tys. komórek somatycznych w 1 ml, $\square$ — mleko zawierające poniżej 500 tys. komórek somatycznych w 1 ml, liczba w nawiasie — liczba wyizolowanych komórek *Streptococcus agalactiae* z 1 ml mleka, + — obecność komórek *Streptococcus agalactiae* w mleku po inkubacji przez 20 godz. w temp. 37°C

Rys. 3. Zawartość lizozymu w mleku krowy 08289 zakażonej *Streptococcus agalactiae*. Δ — mleko zawierające więcej niż 500 tys. komórek somatycznych w 1 ml, $\square$ — mleko zawierające poniżej 500 tys. komórek somatycznych w 1 ml, liczba w nawiasie — liczba wyizolowanych komórek *Streptococcus agalactiae* z 1 ml mleka

Rys. 4. Zawartość lizozymu w mleku krowy 363, zakażonej *Staphylococcus aureus*. Δ — mleko zawierające więcej niż 500 tys. komórek somatycznych w 1 ml, $\square$ — mleko zawierające poniżej 500 tys. komórek somatycznych w 1 ml, liczba w nawiasie — liczba wyizolowanych komórek *Staphylococcus aureus* z 1 ml mleka

Rys. 5. Zawartość lizozymu w mleku krowy 13 zakażonej *Staphylococcus aureus*. Δ — mleko zawierające więcej niż 500 tys. komórek somatycznych w 1 ml, $\square$ — mleko zawierające poniżej 500 tys. komórek somatycznych w 1 ml, liczba w nawiasie — liczba wyizolowanych komórek *Staphylococcus aureus* z 1 ml mleka

Tabela 4

Charakterystyka stanu zapalnego ćwiartek wymienia wywołanego infekcją *Streptococcus agalactiae* lub *Staphylococcus aureus* przez okres 8 tygodni po doświadczalnym zakażeniu

Nr krowy	Ocena stanu zdrowia wymienia	Dodatni terenowy odczyn komórkowy dni	Komórki somatyczne >500 tys. dni	Obecność komórek <i>Str. agalactiae</i> dni	Obecność komórek <i>Staph. aureus</i> dni	Okres podwyższonej zawartości lizozymu dni
13	Ostry kliniczny — przewlekły	56	56	0	56	56
363	Podostry — podkliniczny	56	56	0	56	7
08289	Podkliniczny — chroniczny	56	56	56	0	4
101	Utajony — chroniczny	7	4	56	0	4
261	Podrażnienie	7	3	0	0	3

Podobieństwo sekwencji aminokwasów w dużej części łańcucha peptydowego lizozymu i α -laktoalbuminy [2, 24], która wchodzi w skład systemu syntetyzującego laktozę w gruczole mlekowym krów wskazuje na możliwość wydzielania lizozymu do mleka bezpośrednio z gruczołu.

Aktywność lizozymu waha się nie tylko między próbami mleka różnych krów, lecz między próbami z różnych udojów czy różnych ćwiartek wymienia [19]. Dlatego też przeprowadzono porównanie zawartości lizozymu w próbkach mleka krów doświadczalnych zawierających ponad 500 tys. komórek somatycznych a próbami mleka o mniejszej liczbie komórek somatycznych. Stwierdzono, że średnia zawartość lizozymu w 327 próbkach mleka krów zdrowych wynosiła 29,8 $\mu\text{g}/100\text{ ml}$, a w 132 próbkach mleka od krów chorych 78,7 $\mu\text{g}/100\text{ ml}$. Różnice zawartości lizozymu w mleku krów chorych i zdrowych były wysoce istotne ($P \geq 0,01$). Wydaje się, że po zbadaniu zawartości lizozymu w dużej grupie krów produkcyjnych wraz z oceną stanu zdrowia wymienia można będzie ustalić pewne granice wartości lizozymu, który stanowiłby jedno z kryteriów stanu zdrowia wymienia.

LITERATURA

1. Barnes J. M.; The enzymes of lymphocytes and polymorphonuclear leucocytes. Brit. J. Exp. Pathol. 21, 264, 1940.
2. Bres K., Vanaman T. C., Hill R. L.: Comparison of the amino acid of bovine α -lactoalbumin and hens egg white lysozyme. J. Biol. Chem. 242, 3747, 1967.

3. Butler J. E., Winter A. J., Wagner G. G.: Symposium Bovine Immune System. J. Dairy Sci., 54, 1309, 1971.
4. Chandan R. C., Shahani K. M., Holly R. C.: Lysozyme content of human milk. Nature, 204, 76, 1964.
5. Eitenmiller R. R., Friend B. A., Shahani K. M.: Relationship between composition and stability of bovine milk lysozyme J. Dairy Sci., 59, 834, 1976.
6. Janota-Bassalik L., Piotrowska E., Zajac M., Wojtaszkiewicz M.: Studies upon resistance factors in the mammary gland of the cow. II Lysozyme (muramidase) in cows milk from udder experimentally infected with *Streptococcus agalactiae*. Prace i Mat. Zoot., 8, 125, 1975.
7. Janota-Bassalik L., Zajac M., Pietraszek A., Piotrowska E.: Bacteriostatic activity in cows milk from udders infected with *Streptococcus agalactiae* and *Staphylococcus aureus*. Acta Microbiol. Polon. 4, 1977.
8. Kulczycki J.: Wymię krowy i jego najważniejsze schorzenia Wet. Inst. Wyd. Lublin, 1948.
9. Mickelson M. N.: Effect of lactoperoxidase and thiocyanate on the of *Streptococcus pyogenes* and *Streptococcus agalactiae* in a chemically defined culture medium. J. Gen. Microbiol. 43, 3, 1966.
10. Oram J. D., Reiiter B.: The inhibition of streptococj by lactoperoxidase, thiocyanate and the nature of the inhibitory compound. Biochem. J. 100, 382, 1966.
11. Oram J. D., Reiter B.: Inhibition of bacteria by lactoferin and other iron-chelating agents. Bioch. Biophys. Acta, 170, 351, 1968.
12. Padgett G. A., Hirsch J. G.: Lysozyme: its absence in tears and leucocytes of cattle. Austr. J. Exp. Biol. Med. Sci. 45, 569, 1967.
13. Pietraszek A., Piotrowska E., Jędra M., Zagulski T., Witkowski A. Janota-Bassalik L.; Niektóre układy enzymatyczne mleka hamujące wzrost bakterii chorobotwórczych w gruczole mlecznym krów. XVIII Zjazd Pol. Tow. Microbiol, Lublin, 1975.
14. Prescott S. C., Breed R. S.: The determination of the number of body cell in milk by a direct method. J. Inf. Dis., 7, 632. 1910.
15. Schalm O. W., Carrol E. J., Jain N. C.: Bovine Mastitis. Lea and Febiger, Philadelphia, 1971.
16. Schalm O. W., Norrland D. O.; Experiments and observations leading to development of the California mastitis test. J. Am. Vet. Med. Ass., 130, 199, 1957.
17. Sevel B., Plommet M.: Adaptation d'un milieu selectif a l'isolement des *staphylocoques* de mammite. Application en diagnostic detable. Lait, 40, 2, 1960.
18. Shahani K. M.: Milk enzymes: their role and significance J. Dairy Sci., 49, 907, 1966.
19. Shahani K. M., Chandan R. C., Kelly P. L., MacQuiddy E. L.: Determination of lysozyme in milk and factors affecting its concentration and propertis. 16th Inter. Dairy Congr. 8, 285, 1962.
20. Smith V. R.; Physiology of Lactation. Ed. Constable and Comp., LTD London, 1959.
21. Smith K. L., Harmon R. J., Feguson L. C., Schenbacher F. L.: Concentration of lactoferrin in milk and changes during bovine mastitis. Dairy Res. Develop., August, 10, 1974.
22. Ślopek S.: Immunologia praktyczna. PZWL, Warszawa, 1970.
23. Tolle A.: A monograph on bovine mastitis. I Economics, aetiology and diagnosis. Ann. Bull. Dairy Fed., 2, 3. 1971.
24. Warne P. K., Momary F. A., Rumball S. V., Tuttle R. W., Scherage H. A., Com-

- putation of structures of homologous proteins α -lactoalbumin from lysozyme. *Biochem.*, 13, 768, 1974.
25. Zając M., Piotrowska E., Pietraszek A., Witowski A., Janota-Bassalik L., Immunoglobuliny w mleku krów zakażonych *Staphylococcus aureus*. XVIII Zjazd Pol. Tow. Mikrobiol. Lublin, wrzesień, 1971.

A. Петрашек, Л. Янота-Бассалик

ОЦЕНКА АКТИВНОСТИ ЛИЗОЗИМА В МОЛОКЕ КАК ОДНОГО ИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЗДОРОВЬЯ ВЫМЕНИ КОРОВ

Резюме

В молоке опытных коров обнаружено наличие лизозима растворяющего клетки *Micrococcus lysodeikticus*. Его содержание в молоке было обусловлено степенью заражения молочной железы и продолжительностью болезни. Сравнивали активность лизозима в 327 образцах молока здоровых коров, содержащих меньше чем 500 тыс. соматических клеток в 1 мл и в 132 образцах молока коров с высшим количеством соматических клеток. Активность лизозима составляла соответственно 29,8 μg и 78,7 μg на 100 мл молока. Вышеуказанные различия были высоко-существенными ($P > 0,01$). В лейкоцитах изолированных из крови коров не выявлено активности лизозима, тогда как установлено 300 μg лизозима в 100 мл сыворотки крови.

A. Pietraszek, L. Janota-Bassalik

ESTIMATION OF LYSOZYME ACTIVITY IN MILK AS ONE OF THE HEALTH STATE INDICES OF UDDER OF COWS

Summary

In milk of experimental cows the occurrence of lysozyme dissolving the *Micrococcus lysodeikticus* cells has been proved. Its content in milk depended on the mammary gland infection degree and the disease duration. A comparison of the lysozyme activity in 327 milk samples of healthy cows, containing less than 500 thous. of somatic cells in 1 ml and in 132 milk samples of cows containing higher numbers of somatic cells was carried out. The lysozyme activity was accordingly 29.8 and 78.7 μg per 100 ml milk. The above differences were highly significant ($P > 0.01$). In leucocytes isolated from blood of cows no lysozyme activity was detected, while 300 μg of lysozyme were found in 100 ml of blood serum.